

ČASOPIS ZA KULTURU HRVATSKOGA KNJIŽEVNOG JEZIKA
IZDAJE HRVATSKO FILOLOŠKO DRUŠTVO
GOD. 53., BR. 1., 1. – 40., ZAGREB, veljača 2006.

Hrvatski se jezik voli znanjem.

FRAZEMI KROZ FUNKCIONALNE STILOVE

Milica Mihaljević, Barbara Kovačević

Funkcionalni stilovi razlikuju se s obzirom na različit odnos prema nizu jezičnih značajka. Zadatak je ovoga rada istražiti zastupljenost frazema u različitim funkcionalnim stilovima. Posebna se pozornost posvećuje publicističkome funkcionalnom stilu kao stilu koji je do sada nedovoljno istražen, a u kojemu se frazemi iznimno često pojavljuju. Taj je stil također veoma zanimljiv za utvrđivanje novih frazema jer se u njemu pojavljuje niz „rubnih” frazema, tj. frazema u širemu smislu, novih sintagmi koje su tek na putu frazeologizacije, frazeoloških igara, okazionalnih frazema itd.

Uvod

Položaj je različitih jezičnih značajka u različitim funkcionalnim stilovima često veoma različit. Funkcionalni se stilovi razlikuju po riječima koje su im svojstvene, odnosu prema posuđenicama, odnosu prema sinonimiji, uporabi navezaka, sklonidbi zamjenica, brojeva i pridjeva, citiranju i navođenju bilježaka, uporabi imena, prezimena ili nadimaka¹ itd. Jedna od jezičnih značajka koja je različito zastupljena

¹ Više o tome vidi u: Frančić, A., Hudeček, L., Mihaljević, M., 2005.: Normativnost i višefunkcionalnost u hrvatskome jeziku, Zagreb, Hrvatska sveučilišna naklada.

u različitim funkcionalnim stilovima te čija se jezična funkcija razlikuje s obzirom na funkcionalni stil svakako su i frazemi. Frazem se određuje kao veza riječi s ovim obvezatnim značajkama:

1. ne stvara se u govornome procesu, nego se reproducira u gotovu obliku
2. ima stalan sastav i raspored sastavnica
3. značenje mu se obično ne izvodi iz značenja sastavnica jer one, ili bar neke od njih, doživljavaju semantičku pretvorbu
4. uklapa se u rečenicu kao njezin sastavni dio.” (Menac, 1994.: 161.)

Međutim, nije svaki frazem lako prepoznati prema nabrojenim značajkama. Najčešće su dvojbe jezikoslovaca oko broja i vrste riječi u njegovu sastavu, tj. oko opsega frazema. Jedni smatraju da najmanje dvije riječi u frazemu moraju biti punoznačnice (Matešić, 1982.: VI.; Samardžija, 1995.: 84.), dok drugi i fonetsku riječ (jednu samostalnu riječ s jednom ili više klitika, npr. *ni u ludilu, niz dlaku*) smatraju frazemom ako ispunjava ostale navedene uvjete (Fink, 2000.: 91.-98.; Menac-Fink-Arsovski-Venturin, 2003.). Tipični su primjeri frazema:

imati debelu kožu, plesati kako drugi svira, sjediti na dvije stolice, knjiški moljac, stari lisac, stari mačak, jama bez dna, bez glave i repa, dolijevati (podlijevati) ulje na vatru, neće grom u koprive, glavom i bradom, kad na vrbi rodi grožđe, idi mi – dođi mi, nije šija nego vrat, bog i šeširdžija, mačji kašalj, star kao Biblija, na smrt umoran, imati petlje, duša od čovjeka, htjeti ovce i novce, mokat kao miš, dati petama vjetra, ići na sve ili ništa, biti kost i koža, biti sličan kao jaje jajetu, miran kao bubica, raditi kao crv, imati dvije lijeve ruke, imati soli u glavi, od a do ž, čuvati koga kao kap vode na dlanu, mariti za koga/što kao za lanjski snijeg, kula od karata, lukav kao lisica, ostaviti koga na cjedilu, otići na onaj svijet, nisu komu sve ovce na broju, gledati kroz ružičaste naočale, kud svi Turci tud i mali Mujo, spasti s konja na magarca, već i vrapci na grani znaju, osjećati se kao riba u vodi, nije komu otac staklar, prošla baba s kolačima, naći se u neobranom grožđu, držati se čega kao pijan plota, tjerati vodu na svoj mlin, staviti komu bubu u uho, nismo zajedno ovce čuvali, imati veće oči nego želudac, biti svakom loncu poklopac, ostati kratkih rukava, grlom u jagode itd.

Navedeni frazemi ispunjavaju sve uvjete kojima se frazem određuje i svi će se stručnjaci složiti da je riječ o frazemima. Svi navedeni frazemi pripadaju frazemima u užem smislu. Pod frazeologijom u užemu smislu razumijevamo tzv. neslobodne skupove riječi, tj. one koji se ne stvaraju u govornome procesu, nego se reproduciraju u gotovu obliku kakav se ustalio dugom uporabom. Njihovi sastavni dijelovi često pokazuju veći ili manji stupanj desemantizacije, tako da značenje cijelog frazema ne odgovara zbroju značenja njegovih dijelova. (Muhvić-Dimanovski, 1992./1993.: 323.-329.; Fink-Arsovski, 2002.: 6.-7.). Ipak, osim frazema u užemu smislu u literaturi se susreće i pojam frazeologije u širem smislu (npr. *crno tržište, pranje novca, sedam veličanstvenih, nevidljiva ruka, tekuće tržište* ili *pak donijeti zaključak, poduzeti potrebne mjere, pustiti u promet, dovesti u pitanje, lov na vještice, zapaliti iskr, ruski*

rulet, biti pred kolapsom, postati kočnica razvoja) u kojoj desemantizacija dijelova nije u potpunosti provedena pa se zbog toga u tu skupinu ubrajaju i znanstveni nazivi (npr. *siva ekonomija*), izrazi u procesu frazeologizacije (često žurnalizmi, npr. *okititi se olimpijskom medaljom* i administrativizmi, npr. *izvršiti uplatu*). Ako u frazeme ubrojimo i frazeme u širemu smislu, frazemi se mogu naći, i veoma često nalaze, i u administrativnome i u znanstvenome funkcionalnom stilu. Međutim, ako kao prototipne frazeme uzmemo samo frazeme u užemu smislu, jasno je da se takvi frazemi ne pojavljuju (ili se ne bi trebali pojavljivati) u administrativnome i u znanstvenome funkcionalnom stilu. Tu je zanimljiv utjecaj američkoga engleskog u kojem se frazemi (pa i oni u užem smislu) često nalaze i u znanstvenome tekstu (npr. *Prokrustova postelja* i *Occamova britva* u knjizi E. Svenonius The Intellectual Foundation of Information Organization), a onda prevođenjem ulaze i u hrvatske tekstove, ali to je tema za posebnu raspravu.

Pokušamo li definirati odnose frazema i funkcionalnih stilova hrvatskoga jezika dobit ćemo ovakvu tablicu:

Funkcionalni stil	Frazemi u užemu smislu	Frazemi u širemu smislu
Književnoumjetnički	+	+
Razgovorni	+	+
Publicistički	+	+
Administrativni	–	+
Znanstveni	–	+

Tablica daje samo opće napomene o prototipnim stilovima, čije su značajke već određene u kroatističkoj literaturi (Silić, 1996. i 1997.; Samardžija, 1998.: 40.-45.; Hudeček-Mihaljević-Pilić, 2002.: 37.-51.) te o njihovu odnosu s prototipnim frazemima kako je određeno u literaturi (Menac, 1970./1971.: 1.-4.; Fink, 2002.: 1.-15.).

Književnoumjetnički funkcionalni stil

U književnoumjetničkome funkcionalnom stilu frazemi su česti. Navodimo smo nekoliko primjera:

Ništa ti mi to ne znamo. Vidili smo samo, da se *ne zna ni 'ko pije ni' ko plaća*. (Budak),² Un'est na svoje brdo tkan, vaik gona unu svoju, baza po sajmovima i birtijetinami, al bogat čovik, a čovik od svita, pa unda svašta za njim i laju. (Budak), Nisi ti meni glave meća' pa mi je ne'š ni skidati, al - eto, na priliku: moremo se mi malko i ponosti, pa *kome opanci, kome obojci*. (Budak), Na cilj će doći samo oni koji *zapnu „iz petnih žila”*

² Vidi Popis izvora i kratica.

(Aralica), Ako u njem vrazi ruju, taj se ne smiruje, obilazit će on kuće, *pa mile pa lale*, i evo tibluteranske vjere i u nas. (Aralica), A baba, e, daj zamisli kravu, ono, došlo mi je da joj *sprašim metak u čelenku*. (Šimpraga), E, naš kak mi je drago kaj nju ima za žensku, nek se i oženi, *bu mu krv pila* cjeli život, bu riknul *u cvjetu mladosti*. (Šimpraga), Onda je tata rekao da ne drevim se bezveze jerbo da će mi skrehat peščurinu da ću *vidit sve zvijezde* petokrake. (Ivančić), Barba Abo je rekao: „Ama o čemu govoriš, čoviče, pa ja bi se tebi triba izvinit! Viš da sam *smotan ka sajla!*”. (Ivančić)

Oni su međutim dobro proučeni u literaturi i mnogi su radovi posvećeni toj problematici (Menac, 1991. i 1992.; Petrović, 1997.; Kolenić, 1998.; Brlobaš-Horvat, 1998.). U Hrvatskom frazeološkom rječniku (Menac-Fink-Arsovski-Venturin, 2003.) najveći dio izvora upravo čine književna djela.

Razgovorni funkcionalni stil

Razgovorni je stil zbog njegove naravi teže proučavati, ali je jasno da se u njemu frazemi veoma često pojavljuju. Posebice žargonski frazemi koji pripadaju razgovornome funkcionalnom stilu, ali ne pripadaju razgovornome funkcionalnom stilu standardnoga jezika². Stoga moramo uzeti u obzir činjenicu da je žargon uvijek u svojevrsnoj opreci prema standardu. Iako je nekada bio isključivo tajni govor namijenjen sporazumijevanju unutar zatvorene skupine korisnika, danas se on vrlo često prelijeva preko granica omeđene skupine i ulazi u široku uporabu. Promjene u žargonskome leksiku odvijaju se brže nego u bilo kojemu drugom jezičnom odsječku. Iste karakteristike pokazuje i žargonska frazeologija u kojoj uočavamo nekoliko mogućnosti:

1. žargonski je frazem nadržastao vlastitu uporabnu skupinu, proširio se razgovornim stilom i danas je poznat širokomu krugu korisnika, npr. *biti u bedu, pasti u bed, biti u komi, puknuo je komu film, pasti na čiju foru, nema frke!*

2. žargonska je sastavnica još uvijek prepoznatljiva u frazemu, ali se može zamijeniti i nekom općepoznatom sastavnicom bez gubitka značenja ili promjene značenja i ima stilsko ograničenje, npr. *dati komu po njušci (njuški, gubici, labrnji), baciti (ubaciti) što u kljun, pljunuti / pljuvati komu u facu (dati komu po ustima, baciti (ubaciti) što u usta, pljunuti / pljuvati komu u lice)*

3. žargonski frazemi i dalje ostaju unutar ograničene korisničke skupine, npr. *biti na struju i baterije, igrati džepni biljar, popiti peglu*, i često su okazionalnoga karaktera, a njihovo je značenje vulgarno.

Poznato je da žargonske riječi s vremenom mogu prestati biti žargonizmi i prijeći u općeuprabni leksik ili nestati iz uporabe i postati zastarjeli nepoznate novim naraštajima. Ista mogućnost postoji i kod žargonskih frazema. To znači da

³ O tome više vidi u Frančić-Hudeček-Mihaljević, 2005.

su se aktivno uklopili u razgovorni stil standardnoga jezika svojom prepoznatljivošću velikoj većini govornika neke govorne zajednice ili su nestali zbog svoje neprihvaćenosti, prevelike individualizacije u tvorbi ili neasocijativnosti (to su tzv. razgovorni okazionalizmi). Kada riječ, pa tako i frazem, postane poznata gotovo svakomu korisniku iste jezične zajednice, prestaje biti žargonizmom, ali ne mora nužno postati riječju standardnoga jezika.

Posebnu pozornost unutar razgovornoga stila (i to opet onoga koji ne pripada standardnome jeziku) privlače svakako oni frazemi koji su dijalektni oblikom ili oni koji imaju dijalektizam kao sastavnicu. Neki su frazemi iz te skupine nadrasli dijalektne granice i postali razumljivi na području izvan onoga na kojemu su nastali, a uza sve to prošli su i semantičku preobliku, npr.

nemati dunsta «o čemu», *svim farbama prefarban* (*ofarban*), *ni frigan ni pečen*, *gutati knedle*, *otići na kvasinu*.

Razgovorni stil obilježava i prisutnost frazema čije sastavnice ne pripadaju hrvatskome standardnom jeziku, ovjerene su u dijalektima, ali primarno pripadaju susjednim jezicima, npr.

dobiti korpu, *otići na doboš*, *kupiti mačka u džaku*, *praviti račun bez birtaša*, *stezati/stegnuti kaiš*, *prost ko pasulj* itd.

Njihova je zamjena (zapravo postojanje ekvivalenta) u frazeološkome sustavu katkad moguća (*dobiti košaricu*, *otići na bubanj*, *kupiti mačka u vreći*, *praviti račun bez krčmara*, *stezati/stegnuti remen*) bez promjene značenja jer je ista slika u pozadini frazema, a neki bivaju stilski obilježeni kao frazemi stranoga jezika za koje imamo vlastite ekvivalente (*prosto kao pasulj* > *jasno kao dan*, *jasno kao pekmez*). Žargonski i dijalektni frazemi iz razgovornoga funkcionalnog stila često prelaze u publicistički, mogu se naći u novinama, posebno u kolumnama koje imaju mnogo slobodniji odnos prema jezičnoj normi od tekstova koji pripadaju informativnome publicističkom žanru. Navodimo primjer teksta objavljenog u novinama koji obiluje žargonskim i dijalektnim frazemima:

GOŠĆA SURADNICA VEČERNJEGA LISTA

DIVLJA SLOBODA

I ja sam neki Hrvat, kaj možda nisam?

– Znaš, meni je tak neka mučno od ovih izbora, ja ne znam kak si ti to doživl, al *ja sam* u totalnoj *depri*. Tak sam razočaran, nekaj *me u prsima pritišće*, ne, ozbiljno, jedan mi je *gorak okus u ustima* i mislim si a kaj sad?

– Mislim, lova je curila, razmeš, niko niš nije pital, radio sam kaj sam htio, Isuse, niš nisam ni moral radit, svi su i tak bili kompletno isposvađani pa su si *imali putra na glavi*, niko se nije ništ usudil reć i kaj, Bog te veseli, meni ko Bog, ja ne znam kak su drugi, ali ja sam keširo lovu, čovječe!

– No, uglavnom, ne znam, ovo mi *ne miriši na dobro*, ja sam njima znaš koje ustupke napravil, kužiš, neke sam ja dost grde stvari moral popušit da bi si sačuval poziciju, znaš kaj mislim, okej, to je politika, *sve pet*, međutim, ko bu meni to sad vratil?

– Ne znam, nekak mi *na pamet pada* da se zaletim do ovog kaj bu sad glavni, mislim, za ono, kao, kulturu, kaj ja znam, kaj ti misliš?

– Ne, ja ne znam gde je meni pamet bila, ja sam totalni idiot, a čuj, čovjeku ovak izbori trebaju da te rastrezne, da si *na loptu staneš*, da vidiš gdje si, kaj si i s kim si.

– Fala Bogu da su ovi naši pobedili, ne, stvarno sad već nekak *lakše dišem*, nekak se odmah bolje osjećam, neke mi ideje *padaju na pamet*, čuj, sav sam se nekak razbudil, kužiš, nekak sam euforičan, ko da sam ja pobedil, ti Bokca!

– Čuj, sve bum ja to na papir bacil i ravno na vrata ministru, kužiš, predsjedniku, ni važno kome, važno je da si svi isto mislimo, znaš kaj mislim, *na koncu konca* i ja sam neki Hrvat, kaj možda nisam? (VL, 3. 12. 2003.)

Tu je vidljivo kako frazemi iz razgovornoga funkcionalnog stila preko kolumna ili komentara ulaze u publicistički funkcionalni stil, a za neke je to put i do opće-obvezatnoga neutralnog standardnog jezika.

Frazemi u publicističkome funkcionalnom stilu

Frazemi se veoma često pojavljuju u publicističkome funkcionalnom stilu, u novinama, na radiju i na televiziji. Česta uporaba frazema u promatranim medijima nije slučajna: osim obavijesti, oni nose i veliku izražajnost i specifičnost izraza, što privlači pažnju gledatelja ili čitatelja. Posebno se često frazemi pojavljuju u naslovima. To ne začuđuje imamo li na umu da je funkcija naslova da privuče pozornost čitatelja te da čitatelja sažeto, zanimljivo i inteligentno upozori na glavnu misao članka koji slijedi.

Uspjeh nikad ne može doći *preko noći* (VL, 8. 12. 2003.),⁴ *Prošli u Europu kroz ušicu igle* (VL, 1. 12. 2003.), *Neće Ustav EU pod svaku cijenu* (VL, 8. 12. 2003.), *POS nije idealan, ali ne treba ga odbaciti i otkrivati toplu vodu* (VL, 8. 12. 2003.), *Svaka bi zabrana štrajka bila otvaranje Pandorine kutije* (VL, 4. 2. 2003.), *Bankarske fraje trn u oku „raje”* (SD, 13. 4. 2004), *Sanaderov ples na žici između partnera, stranke i Vlade* (Vj, 18. 3. 2004.), *Kula od karata* (G, 23. 7. 2004.)

Dakle, frazemi u novinskim naslovima imaju važnu funkciju privlačenja čitateljeve pozornosti te pobuđivanja njegove želje da kupi novine i pročita članak. Kako bi se ta funkcija zadovoljila, često u frazemima dolazi i do različitih modifikacija, kontaminacija i transformacija⁵. Važna je značajka frazema u publicističkome funkcionalnom stilu kršenje načela njihove nepromjenjivosti:

⁴ Vidi Popis izvora i kratica.

⁵ Više o tome u: Kovačević, B., Mihaljević, M., 2005.: Frazemi u publicističkome funkcionalnom stilu (modifikacija, kontaminacija i transformacija frazeološke strukture), Split, HDPL, 393.-404.

Možda sam na terenu malo *hladnije glave* od Gorana, no vatra je uvijek unutra. (VL, 2. 2. 2003.) (frazem: *hladne glave*), Najljepše je *upasti u dobro društvo*, ali ako ga nema, onda ga netko mora stvoriti? (VL, 1. 12. 2003.) (frazem: *upasti u loše društvo*),

Često se u publicističkome funkcionalnom stilu zamijeni, tj. izostavi neki dio frazema. Time se aludira na frazem, ali se frazem ne navodi u cijelosti, npr.:

Ni zbarski Te Deum nije impresionirao, a kaosu iz orkestralne rupe nisu mnogo pomogli ni pojedinačni dobri prilozi, dok pojava znamenitih violončela na način „*mačka za rep*” za profesionalce nije dostojna ni čitanja a prima vista. (VL, 3. 12. 2003.) (frazem: *povući mačka za rep*)⁶

Još zanimljivije su višestruke zamjene sastavnica frazeološkoga ustrojstva⁷:

Iako *je voda* protekle jeseni u valovima *letjela na njihov mlin*, ne mogu potpisati predaju. (VL, 3. 1. 2005.) (prema: *tjerati (navoditi) vodu na čiji mlin*), I tako se događalo da onaj koji je još do jučer *vedrio, ledio i oblačio*, koji *se busao u svoje pileće grudi* neće biti nazočan na nekom budućem važnom prijemu. (JL, 27. 11. 2004.) (prema: *vedriti i oblačiti, busati se (lupati se) o prsa*), Inače, u Gradskom se kuhao najbolji grah, a on može poslužiti i kao eklatantan primjer kako *se od nebodera pravi baraka*. (JL, 27. 11. 2004.) (prema: *praviti od (iz) buhe (muhe) slona*)

Na sličan se način u tome funkcionalnom stilu upućuje i na neke poznate izreke, poslovice, sveze, naslove književnih djela, filmova, riječi pjesama itd.:

Ukrajinski rulet (prema: ruski rulet), Oči širom zatvorene (prema: oči širom otvorene), Arbitraža ili sud, pitanje je sad (prema: biti ili ne biti pitanje je sad), Drugi se mačići u vodu ne bacaju (prema: prvi se mačići u vodu bacaju), Muke po Corsi (prema: Muke po Mateju), Kad jaganjci krvare (prema: Kad jaganjci utihnu), Nazovi MVP radi sućuti (prema: Nazovi M radi umorstva), Tuđman, Mesić i Sanader u „Čuvarima državnog kečapa” (prema: čuvar državnoga pečata)

Prisutnost frazema različita je s obzirom na različite podžanrove publicističkoga funkcionalnog stila. Tako su frazemi posebno česti u kolumnama (stalna novinska rubrika u kojima piše određeni novinar), komentarima (osvrt na koji politički, kulturni, športski ili koji drugi aktualan događaj), športskim i političkim vijestima (kraći napis o aktualnim zbivanjima) i horoskopu, npr.:

Zlo je što posljedice te kaubojske, te metode mitološkog Divljeg zapada na kojemu šerif sam određuje pravdu, na žalost već plaćaju i Amerika, i Izrael kojemu je, bojim se, učinjena baš *medvjeda usluga*... (JL, 16. 4. 2004. – politička kolumna), Sportski je svijet još jednom ostao zatečen snalažljivošću i hrabrošću Hrvata. *Dižu se* na najviša prijestolja *poput Feniksa, iz pepela*. (VL, 4. 2. 2003. – športska kolumna), – Ali, baš *u tome grmu leži zec*, jer ako Barca želi kao nositelj među 16 trebat će joj (Ciboni) pobjeda.

⁶ Isto.

⁷ Isto.

(VL, 4. 2. 2003. – športski komentar), Venerin položaj vratit će vas u zagrljaj stare ljubavi ili poticati da kušate *zabranjeno voće*. (JL, 29. 10. 2004 – horoskop), *Točku na „i”* stavio je Ivan Ninčević, čijim su pogotkom zagrebaši ostali u Europi. (VL, 1. 12. 2004. – športske vijesti), Tomčiću je uteg i Sanaderova izjava da je potez prvog haesesovca dobar, što bi se moglo čitati kao potpora da *smiri nemirne duhove* u svojoj stranci. (VL, 3. 12. 2003. – političke vijesti)

Želeći proučiti s kojom vjerojatnošću izvorni govornik hrvatskoga jezika može pretpostaviti u kojoj se rubrici pojedini frazem pojavio sastavili smo sljedeći upitnik. Odabrali smo česte frazeme koji se nalaze u novinama i koji su u našim primjerima višestruko zastupljeni u pojedinim novinskim rubrikama. Uz svaki frazem navodimo rubriku u kojoj je u korpusu zabilježen navedeni frazem. Dakle, u prvome je stupcu naveden frazem, u drugome rubrika u kojoj je frazem zabilježen, u trećemu odgovori studenata novinarstva na Hrvatskim studijima, a u četvrtome odgovori studenata Učiteljske akademije. Broj ispravnih odgovora posebno je označen. Također, označeni su i frazemi u kojima je najveći postotak točnih odgovora.

Frazem	Rubrika	Studenti novinarstva na Hrv. studijima	Studenti Učiteljske akademije
biti (naći se) u slijepoj ulici	politika	6 K, 2 H/K, 7 P, 1 P/S, 1 K/H/S, 2 P/H, 1 S, 1 H/S, 1 H	3 H, 18 K, 10 P
biti na visini zadatka	šport	6 P/S, 4 P, 1 K, 2 H/P/S, 1 H/P, 2 H/S, 5 S, 1 H	13 S, 15 P, 1 H, 3 K
biti sretne ruke	šport	7 H/S, 1 S/K, 13 H, 1 S	23 H, 5 S, 3 K, 1 H/K
bolja polovica	horoskop	15 H, 1 K/H, 1 H/P, 4 K, 1 K/P	23 H, 1 P, 6 K, 2 K/H
borba s vjetrenjačama	kolumna	6 P, 1 P/H, 1 H, 8 K, 2 P/K, 2 S/K, 2 S/P/K	18 K, 7 S, 7 P
sjediti/čekati skrštenih ruku	politika	9 P, 1 P/S, 2 P/H/S, 2 P/K, 2 P/H/K, 2 H, 1 S, 2 K, 1 S/P/K	19 P, 5 S, 4 H, 3 K, 2 H/P
držati pod kontrolom	horoskop	5 H, 9 P, 2 P/H/S, 1 H/S, 2 P/S, 2 S/H/K/P, 1 S	17 P, 8 S, 4 H, 2 K, 1 P/S
drže kao do lanjskog snijega	kolumna	5 P, 1 P/S, 6 K, 2 S, 7 P/K, 1 S/K	13 K, 15 P, 2 S, 2 H
igre bez granica	kolumna	15 S, 2 P/H, 1 K, 3 P/S, 1 Ø	5 P, 21 S, 1 P/K, 4 K, 1 H
imati putra na glavi	kolumna	12 K, 4 P, 1 H, 5 P/K	1 P/K 1 P/S, 10 K, 20 P
Kratkog daha	šport	13 S, 3 P, 1 H, 1 K, 1 P/K/S, 1 K/P, 1 S/K, 1 P/K	1 S/P, 1 P/S/K, 13 K, 2 H, 12 S, 4 P

lov u mutnom	politika	2 H, 1 S, 9 P, 5 K, 2 P/K, 1 S/K, 1 S/P, 1 S/P/K	1 K/P/H, 1 P/K, 1 H/K, 14 P, 9 K, 4 H, 2 S
na kapaljku	politika	6 P, 8 K, 3 S, 1 H, 1 K/H, 3 P/K	1 P/S, 4 H, 6 S, 10 P, 12 K
naći zajednički jezik	politika	1 K, 11 P, 6 H, 1 P/H, 1 P/K, 1 H/K, 1 H/P/K	1 P/H, 1 P/H/K, 18 P, 9 H, 3 K, 1 S
nije svirao prema njegovim notama	kolumna	3 S, 12 K, 3 P, 3 P/S, 1 P/K	13 K, 18 P, 1 S
nužno zlo	politika	4 P/K, 3 K, 14 P, 1 H	24 P, 1 P/K, 6 K, 1 H
okrenuti leđa	šport	4 P, 2 S, 9 H, 1 P/H, 2 P/K, 1 S/K, 1 K/H, 1 P/K/H, 1 S/P	1 P/K, 1 H/K, 8 H, 9 P, 2 S, 11 K
preuzeti kormilo	politika	6 S, 8 P, 1 P/K/S, 2 H/S, 2 K, 1 S/K, 1 P/K, 1 S/P	13 S, 1 P/S/H, 1 P/S, 13 P, 3 H, 2 K
pružiti ruku pomirenja	horoskop	11 P, 5 P/H, 2 P/K, 2 P/S, 1 K, 1 H	2 S/P, 1 P/K, 23 P, 2 K, 2 S, 3 H
riba smrdi od glave	kolumna	2 P/K, 18 K, 1 H, 1 P	27 K, 5 P
sjati od sreće	šport	12 H, 3 K/H, 4 S, 1 K, 1 S/H, 1 Ø	22 H, 7 S, 1 K, 2 H/S
slaba točka	horoskop	8 H, 6 S, 2 K/P/H/S, 1 K/P/H, 3 S/P, 2 P/H	2 S/P, 16 S, 8 H, 3 K, 3 P
stati na kraj	politika	5 P/S, 1 H/P, 1 P/H/K, 3 S, 3 K, 1 H, 8 P	1 P/H, 1 H/K, 21 P, 6 S, 2 K
staviti točku na i	politika	1 P/H/K, 1 P/K, 1 P/S, 1 P/S/K, 7 S, 4 K, 7 P	2 H/P, 13 K, 5 S, 10 P, 2 H
tapkati u mraku	politika	4 H, 4 P/K, 2 P/H, 8 K, 3 P, 1 S	1 P/K, 1 S/P, 20 P, 8 K, 2 H
vući konce	politika	9 P, 4 P/K, 3 H, 4 K, 2 S	2 P/S, 20 P, 6 K, 1 S, 3 H
zatišje pred buru	politika	1 H, 7 S, 2 K, 1 P/K/S, 1 H/P/S, 2 H/K, 1 K/S, 7 P	1 S/P, 1 P/K, 7 H, 4 K, 11 P, 7 S
pokrenuti s mrtve točke	politika	6 P, 2 P/S, 1 S, 2 K, 1 K/P, 1 P/H/K/S, 9 Ø	1 S/P/K, 3 S/P, 4 S, 13 P, 4 K, 5 H, 2 Ø

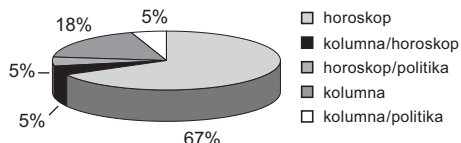
Upitnik je ispunjavalo 32 studenta Učiteljske akademije i 22 studenta Hrvatskih studija. Zadatak je bio da kod svakog frazema navedu smatraju li da se pojavio u kolumni (K), političkoj (P), športskoj (S) vijesti ili u horoskopu (H). Te su skupine

odabrane zbog toga što nam se činilo da se frazemi najčešće pojavljuju u tim skupinama te da su neki frazemi karakteristični za pojedine rubrike. Najteže je bilo razlikovati političku (i katkad športsku) vijest od kolumnne jer se te dvije rubrike razlikuju zapravo samo po stupnju novinarske slobode (u kolumni ima više frazema te su frazeološke igre češće), a i kolumnne najčešće komentiraju političke (te katkad športske) događaje. Jasno je da bi se svaki frazem teoretski mogao pojaviti bilo u kojoj rubrici, ali su primjeri odabrani tako da po nečemu budu karakteristični baš za određenu rubriku. Od studenata je traženo da reagiraju spontano, bez previše razmišljanja, kao u igri asocijacije gdje bismo uz *crn* vjerojatno naveli *bijel*, a uz *muškarac* vjerojatno *žena*. Rezultati istraživanja pokazuju priličnu podudarnost među studentima obiju skupina. Ovdje ćemo analizirati primjere frazema kod kojih je podudarnost bila najveća.

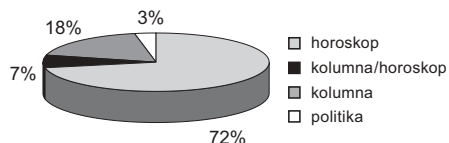
Studenti su obiju skupina frazem *naći se u slijepoj ulici* najčešće pripisivali politici i/ili kolumni, dok je frazem *biti na visini događaja* najviše studenata vezivalo uz šport. Možda bi se to moglo objasniti sociolingvističkim razlozima (što prosječan Hrvat misli o hrvatskoj politici, a što o hrvatskome športu!). Frazem *biti sretne ruke* studenti su najčešće vezivali uz horoskop i šport, a baš nikada uz politiku i kolumnu. S druge se strane *borba s vjetrenjačama* vezuje se uz politiku i kolumnu, *sjediti skrštenih ruku* uz politiku, *držati kao do lanjskog snijega* uz politiku i kolumnu, *imati putra na glavi* također uz politiku i kolumnu, *nužno zlo* samo uz politiku i kolumnu, a baš nitko taj frazem nije pripisao športu ni horoskopu. Općenito možemo zaključiti da postoji prilično velika podudarnost među skupinama, da su najbolje prepoznati frazemi: *bolja polovica* – H, *naći zajednički jezik* – P, *vući konce* – P/K, *borba s vjetrenjačama* – K, *sjediti skrštenih ruku* – P/K, *tapkati u mraku* – P, *stati na kraj* – P (i ostali obilježeni) te da su općenito frazemi s izrazito negativnim konotacijama najčešće pripisivani politici i kolumni, a frazemi s pozitivnom konotacijom športu i horoskopu.

Dva su frazema (*bolja polovica* i *nužno zlo*) ispitanici s obaju fakulteta s najvećom sigurnošću smjestili u pripadajuće podžanrove publicističkoga stila, stoga ih prikazujemo grafički kako bi se pokazalo da podudarnost ne može biti slučajna:

Bolja polovica – Hrvatski studiji

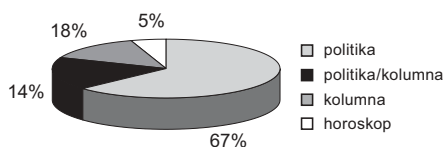
Bolja polovica – Učiteljska akademija

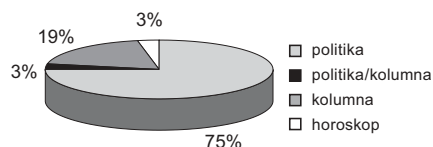
**Bolja polovica – usporedba odgovora studenata
Hrvatskih studija i Učiteljske akademije**

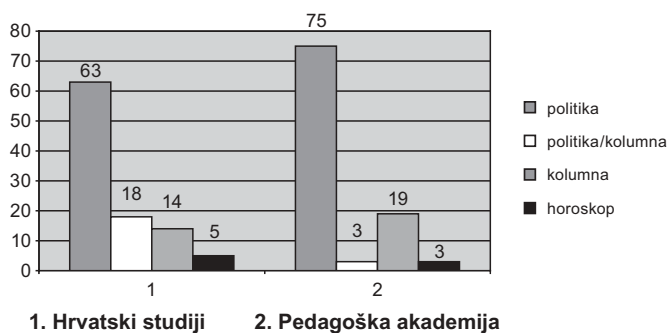
Nužno zlo – Hrvatski studiji

Nužno zlo – Učiteljska akademija

**Nužno zlo – usporedba odgovora studenata
Hrvatskih studija i Učiteljske akademije**

Neki se frazemi u publicističkome funkcionalnom stilu pojavljuju tako često da ih se može smatrati i žurnalizmima⁸:

No medalja ima i drugu stranu. (JL, 16. 4. 2004.), Vjerojatno ne veliki, valja pretpostaviti da prednjače pravnici, ekonomisti i drugi profili tzv. društvenih smjerova što je još jedna

⁸ Ustaljeni izrazi svojstveni publicističkome funkcionalnom stilu.

Ahilova peta obrazovne strukture kako Šibensko-kninske županije tako i Hrvatske. (SD, 6. 8. 2002.), Za vjerovati je da u HSS-u najteže doživljavaju premijerovu izjavu da „HSS jaše na valu protuprivatizacijskog sentimenta koji je zahvatio Hrvatsku” jer iz te stranke mjesecima poručuju da im *na kraj pameti ne pada* zaustavljanje privatizacije. (JL, 9. 2. 2003.), Pezdevšek je *alfa i omega* svega što se gradi s jedne i druge strane Velebita. (JL, 9. 2. 2003.), Gledatelji su također ustvrdili i da je simpatična Franka, u cijeloj ovoj priči *ni kriva ni dužna*, odustala od daljnje igre desetak minuta prije završne sirene... (JL, 14. 2. 2003.), Tomčić je opovrgnuo da je svojim istupom *bacio bilo kome rukavicu* u lice. (JL, 11. 2. 2003.), Sve su stranke u Saboru... Vladimiru Strugaru...dale do znanja da njegova vizija promjena u školstvu, kao i sam dokument... „*ne drže vodu*”. (JL, 11. 2. 2003.), U nesporazumu sam s ljudima *bez srca i duše*. (VL, 12. 3. 2004.), Nisu li majka i otac, pogotovo kad su mrtvi, previše sveti da bi se sjene što su ih ostavili na duši djeteta raznosile u javnosti koja je *bez srca i duše?* (JL, 6. 3. 2004.), Za početak, je li vam pao *kamen sa srca?* (VL, 12. 3. 2004.), Strugaru, ma što loše napravio, dosad *nije pala dlaka s glave*. (JL, 11. 2. 2003.).

Frazemi u administrativnome i znanstvenome stilu

U administrativnome i znanstvenome funkcionalnom stilu frazemi u užemu smislu ne bi se trebali pojavljivati. Međutim, frazemi u širem smislu, kojima je svojstvena ustaljenost, čvrsta struktura i cjelovitost, česti su u nazivlju različitih područja (*tvrdi disk, crno tržište, pranje novca, sedam veličanstvenih, nevidljiva ruka, tekuće tržište* ili pak *donijeti zaključak, poduzeti potrebne mjere, pustiti u promet, dovesti u pitanje, postaviti pitanje, izvršiti popravak, uložiti prigovor, izreći osudu/presudu*). Takvi su frazemi (ako ih uopće možemo smatrati frazemima) iznimno česti i u administrativnome, a posebno u znanstvenome funkcionalnom stilu. Frazemi svojstveni znanstvenome funkcionalnom stilu u literaturi se nazivaju stručnojezični frazemi ili frazeološki nazivi (termini). Frazeološki nazivi imaju obilježja stabilnosti, idiomatičnosti, slikovitosti i ekspresivnosti (npr. *crna rupa, crna kutija, buka u kanalu, slijepo crijevo*). Zanimljivo je da oni mogu proći proces metaforizacije te se često upotrebljavati u prenesenome značenju. Više se ne upotrebljavaju kao nominacijske jedinice pojedinih struka, već su prisutni u slobodnijim funkcionalnim stilovima s promijenjenim, tj. novim, značenjem: Bez tih novih prometnica Rijeka će ostati *slijepo crijevo* Hrvatske, a njezina će luka, koja je nakon deset godina konačno počela vraćati izgubljeni teret i perspektivu, biti osuđena na lagano umiranje. (NL, 21. 9. 2004.)

Postavlja se pitanje je li kod njih tada završen proces frazeologizacije i prelaze li tada u frazeme u užemu smislu. To je tema za posebno šire istraživanje. Uspoređujući višerječne nazive s desemantiziranom sastavnicom i frazeme, može se zaključiti da su im zajednička obilježja višerječnost, stabilnost, reproduktivnost te katkad slikovitost. Bez obzira na to prihvatimo li tvrdnju da višerječni nazivi i sintagme pripadaju frazeologiji u širem smislu ili ne, jasno je da se administrativni i znan-

stveni funkcionalni stil od ostalih funkcionalnih stilova razlikuju i činjenicom da se u njima nikada ne bi trebali nalaziti frazemi u užemu smislu.

Hibridni stilovi

Navedena je podjela na funkcionalne stilove samo gruba shematizacija i idealizacija te se za mnoge tekstove ne može jasno odrediti kojemu funkcionalnom stilu pripadaju. Poznato je da esej pripada i književnoumjetničkome i publicističkome funkcionalnom stilu te može imati i elemente znanstvenoga funkcionalnog stila, reklama ne pripada jasno ni jednome funkcionalnom stilu itd. Idealan je primjer za takvo miješanje svih (osim administrativnoga) funkcionalnih stilova knjiga Željka Stepanića U potrazi za (izgubljenim) hrvatskim pomorskim nazivljem (Kako je žabar na brodu otkrio žabu zjevaču u 24 i 1/24 dana). Diana Stolac o knjizi kaže da je to „djelo na razmeđu romana i stručno-znanstvenog eseja”. Ta knjiga obiluje frazemima, modificiranim i nemodificiranim. Navodimo samo nekoliko primjera:

Kako ubavo zvuči jedro na stablu. Otprilike *ko svirala na vrbi*. Nemojte misliti da je *ono riblji kašalj*. A ako se u slobodno vrijeme bavite još i psihokirurgijom, tada je naše pomorsko nazivlje za vas *riblji kašalj*. Da vas podsjetim, i Skoku je *skočilo u oko* da se tada u Petrovo vrime na Hvaru rabilo više slavenskih izraze negoli danas. Neću ovdje raspredati *Markove konake* i *Stipine dvore* jer ću mnoge od njih dotaknuti, i ne samo dotaknuti tijekom ove potrage. Narodni izrazi *upadoše u oba oka*. Čovjeku može svašta *upasti u oko* kod čitanja. Pogledajmo što Skoku *upada u oba oka*. Spavanje i buđenje na brodu za vas će biti *pravi mišji, mačji i pseći kašalj* istovremeno. A meni je, *brat bratu i sestra sestri*, za svakodnevnu ispriku previše i 2300 riječi. Oštro *grlom u novo nazivlje*. Tako stari Latini dobiše svoje jedro a da oni, prvotno suhozemni narod, nikad njime ne jedriše, što će reći *ni luk jeli ni luk mirisali*. Istina, i ja rađe jedrim s latinskim nego sa zahodskim jedrom, *jeo il' ne jeo luk*.

Na primjeru frazema može se pokazati jak utjecaj publicističkoga stila (kolumne) na stil navedene knjige.

Zaključak

Ovim smo istraživanjem pokušali povezati istraživanje funkcionalnih stilova s frazeološkim istraživanjima. Posebnu smo pozornost posvetili frazemima u publicističkom funkcionalnom stilu smatrajući ih jednom od važnih značajka toga stila. Pozornost smo obratile na zastupljenost frazema u pojedinim rubrikama publicističkoga funkcionalnog stila. Frazemi se često vezuju uz šport i politiku (vijest ili još češće kolumnu) te uz horoskop. Posebna se pozornost usmjerava i na utjecaj razgovornoga funkcionalnog stila na oblikovanje publicističkoga funkcionalnog stila unošenjem žargonskih i dijalektnih frazema.

Literatura

- Brlobaš, Ž., Horvat, M., 1998.: Frazemi u prozi u trapericama, Jezična norma i varijeteti, Zagreb – Rijeka, HDPL, str. 77.-85.
- Fink, Ž., 1997.: Frazeološke igre u reklamama ili misli li četkica za zube svojom glavom, Tekst i diskurs, Zagreb, HDPL, str. 325.-330.
- Fink, Ž., 2000.: Tipovi frazema-fonetskih riječi, Riječki filološki dani III., Rijeka, str. 91.-98.
- Fink, Ž., 2002.: Poredbena frazeologija: pogled izvana i iznutra, Zagreb, FF press.
- Frančić, A., Hudeček, L., Mihaljević, M., 2005.: Normativnost i višefunkcionalnost u hrvatskome jeziku, Zagreb, Hrvatska sveučilišna naklada.
- Hudeček, L., Mihaljević, M., Pilić, J., 2001.: Hrvatski jezik IV., Udžbenik za 4. razred gimnazije, Zagreb, Profil.
- Kolenić, Lj., 1998.: Riječ o riječima. Iz hrvatske leksikologije i frazeologije 17. i 18. stoljeća, Osijek, Pedagoški fakultet.
- Kovačević, B., Mihaljević, M., 2005.: Frazemi u publicističkome funkcionalnom stilu (modifikacija, kontaminacija i transformacija frazeološke strukture), Split, HDPL, 393.-404.
- Matešić, J., 1982.: Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, Zagreb, Školska knjiga.
- Menac, A., 1970./1971.: O strukturi frazeologizma, Jezik, XVIII, 1., 1.-4.
- Menac, A., (ur.), 1979./1980.: Rusko-hrvatski ili srpski frazeološki rječnik, Zagreb, Školska knjiga.
- Menac, A., 1991.: Frazeologija Hektorovićeve „Ribanja i ribarskog prigovaranja”, Senjski zbornik, Senj, Senjsko muzejsko društvo Senj – Gradski muzej Senj, str. 101.-107.
- Menac, A., 1992.: Frazeologija Mažuranićeve Smrti Smail-age Čengića. Forum, 31., knj. 63., 1.-2. str. 261.-269.
- Menac, A., 1994.: Frazeologija u različitim tipovima jednojezičnih hrvatskih rječnika, Filologija, 22.-23., str. 161.-168.
- Menac, A., Fink-Arsovski, Ž., Venturin, R., 2003.: Hrvatski frazeološki rječnik, Zagreb, Naklada Ljevak.
- Muhvić-Dimanovski, V., 1992./1993.: Neki problemi prezentacije frazeologizama u frazeološkim i općim rječnicima, Filologija, 20.-21., str. 323.-329.
- Petrović, B., 1997.: O frazeologiji Josipa Kozarca, Riječ, III./1., str. 88.-106.
- Petrović, V., 1982.: Neki tipovi transformacija frazeoloških izraza u jeziku novina, Zbornik za filologiju i lingvistiku, XXV., 2., str.103.-111.
- Sabljak, T., 2001.: Rječnik hrvatskoga žargona, Zagreb, VBZ.
- Samardžija, M., 1995.: Leksikologija s poviješću hrvatskoga jezika u XX. stoljeću, Zagreb, Školska knjiga, str. 83.-86.
- Samardžija, M., 1998.: Hrvatski jezik IV., Zagreb, Školska knjiga.
- Silić, J., 1996.: Polifunkcionalnost hrvatskoga standardnog jezika, Kolo, 1., str. 244.-248.
- Silić, J., 1996.: Administrativni stil hrvatskoga standardnog jezika, Kolo, 4., str. 349.-358.
- Silić, J., 1997.: Književnoumjetnički (beletristički) stil hrvatskoga standardnog jezika, Kolo, 1., str. 359.-369.
- Silić, J., 1997.: Znanstveni stil hrvatskoga standardnog jezika, Kolo, 2., str. 397.-415.

- Silić, J., 1997.: Novinarski stil hrvatskoga standardnog jezika, Kolo, 3., str. 397.-415.
Silić, J., 1997.: Razgovorni stil hrvatskoga standardnog jezika, Kolo, 4., str. 483.-496.
Svenonius, E., 2000.: The intellectual foundation of information organization, The MIT Press, Cambridge.
Turk, M., 2000.: Višečlani izrazi s desemantiziranom sastavnicom kao nominacijske jedinice, Riječki filološki dani, III., str. 447.-486.

Popis izvora i kratica

- Aralica = Aralica, I., 2004.: Psi u trgovištu, Zagreb, Biblioteka Večernjega lista.
Budak = Budak, M., 1995.: Ognjište (roman iz ličkog seljačkog života), I.-II., Stoljeća hrvatske književnosti, Zagreb, Matica hrvatska.
D = Dnevnik
G = Gloria
Ivančić = Ivančić, V., 2001.: Bilježnica Robija K., Split, Biblioteka Feral Tribune (četvrto, izmijenjeno i dopunjeno izdanje).
JL = Jutarnji list
NL = Novi list
SD = Slobodna Dalmacija
Stepanić = Stepanić, Ž., 2004.: U potrazi za (izgubljenim) hrvatskim pomorskim nazivljem, Split, Marijan Tisak.
Šimpraga = Šimpraga, D., 2002.: Kavice Andreja Puplicina, Durieux – Buzbook – Otvoreni kulturni forum, Zagreb – Sarajevo – Cetinje.
VL = Večernji list
Vj = Vjesnik

Sažetak

Milica Mihaljević i Barbara Kovačević, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb
UDK 81'367.4, znanstveni članak
Primljen 11. veljače 2005., prihvaćen za tisak 15. rujna 2005.

Phraseological Units in Different Functional Styles

Functional styles show differences in the occurrence and use of a number of language features. In this paper the authors analyze different usage of phraseological units in different language styles, ranging from styles in which phraseological units are rare or nonexistent to the styles in which phraseological units are extremely common, and form an important language characteristic of the style. Phraseological units are especially frequent in the journalistic style. This style is especially interesting for researchers of phraseology as new phraseological units first occur in this style.